

MODEL SYSTEMU WYKORZYSTANIA ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU W PRZECIWDZIAŁANIU I WALCE Z TERRORYZMEM W WARUNKACH RP

Krzysztof Liedl,

dyrektor Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas

W 2007 roku Collegium Civitas otrzymało grant polskiego Komitetu Badań Naukowych, finansowany w ramach europejskiej akcji COST. W module COST 24 ogłoszony został nabór wniosków o finansowanie programów badawczych mieszczących się w zakresie ogólnego tematu „Ewoluuująca natura zagrożeń społecznych”. W ten sposób rozpoczęła się realizacja jednego z pierwszych w Polsce szeroko zakrojonych programów badawczych poświęconych roli mediów w obszarze przeciwdziałania terroryzmowi. Tytuł programu „Model systemu wykorzystania mediów w przeciwdziałaniu i walce z terroryzmem w warunkach RP” zwięźle opisuje cele, które przyswiecały osobom formułującym wniosek.

Należy jednak sprecyzować poszczególne cele programu. Model, który ma zostać wypracowany w jego toku, ma pozwolić na stworzenie narzędzi, które pozwolą na:

- wykorzystanie mediów jako narzędzia przeciwdziałania radykalizacji i rekrutacji do terroryzmu,
- współdziałanie z mediami w zakresie wzmacniania woli przeciwdziałania terroryzmowi w społeczeństwie,
- rozpowszechnianie rzetelnych informacji i edukowanie społeczeństwa w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi,
- ułatwianie rozbijania grup terrorystycznych oraz identyfikacji ich członków w procesie współdziałania mediów i administracji publicznej.

Rozpatrując rolę mediów jako partnera państwa w obszarze przeciwdziałania terroryzmowi, należy pamiętać o tym, że wpływowi realizacji medialnych dotyczących terroryzmu ulegają wszystkie podmioty, które odgrywają jakąkolwiek rolę w obszarze terroryzmu i walki z nim, to jest: sami terroryści, decydenci polityczni, którzy kształtują politykę antyterrorystyczną państwa oraz jego reakcje na zaistniały atak, opinia publiczna, a także ofiary ataków terrorystycznych. Wreszcie same media, które formułują swoją politykę informacyjną w relacji z własnymi zasadami, kodeksami oraz przepisami prawa w kontekście działań innych podmiotów medialnych.

Warto zatrzymać się przez chwilę i poświęcić odrębną refleksję analizie tego, na jakich poziomach szkodliwe mogą być relacje medialne w sytuacji aktywnego przeciwdziałania terroryzmowi, jeśli odbywają się w warunkach braku odpowiednich mechanizmów współpracy pomiędzy mediami a służbami i instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa. Szczegółnej uwagi wymaga tu kilka kwestii. Pierwszą z nich jest fakt, iż bez świadomości tego, czym w istocie jest terroryzm i jakie są jego cele, media mogą się stać przedmiotem manipulacji ze strony ugrupowań terrorystycznych. Oznacza to, iż bez takiej intencji ich relacje z wydarzeń związanych z atakiem terrorystycznym stać się mogą platformą ekspresji poglądów i ideologii ugrupowań terrorystycznych. Kolejne poważne zagrożenie to fakt, iż nagłośnione przez media incydenty terrorystyczne, ukazane jako wydarzenia o światowej skali wpływu, mogą okazać się motywem do kopiowania takich działań przez inne ugrupowania terrorystyczne. Presja wywierana na decydentów politycznych w wyniku istniejącego zagrożenia bądź też zrealizowanego ataku może być dodatkowo zwiększana poprzez nagłaśnianie ich przez media, służąc celom założonym przez ugrupowania terrorystyczne. Podobnie szkodliwe mogą być relacje „na żywo” jako potencjalne zagrożenie dla skutecznej realizacji operacji AT. Natomiast z punktu widzenia rzetelności i etyki działań mediów sensacyjne aspekty wydarzeń mogą przeważać nad obowiązkiem mediów do rzetelnego informowania opinii publicznej, przecząc misji, jaką realizują media.

Z tego właśnie wachlarza zagrożeń wypływa konieczność realizowania stosownych działań przez administrację publiczną. Rząd państwa, który realizuje działania w obszarze przeciwdziałania terroryzmowi, musi prowadzić intensywne działania w kilku obszarach. Pierwszy z nich to budowanie odpowiedniego *publicity*, czyli prezentowanie pozytywnego obrazu sytuacji

i działań władz społeczeństwu. Jest to niezbędne, jeśli wziąć pod uwagę, iż intensyfikacja działań w obszarze bezpieczeństwa prowadzić może do zmian w codziennym funkcjonowaniu państwa. W demokratycznych krajach społeczeństwo musi być traktowane jako partner rządu, który powinien otrzymywać wyjaśnienie powodów, jakie stoją za podejmowanymi przez administrację publiczną działaniami.

Państwo powinno również dbać o to, aby w jego komunikacji społecznej za pośrednictwem mediów odpowiednio został uwypuklony aspekt aksjologiczny walki z terroryzmem. Cel taki powinien być realizowany poprzez podkreślanie kryminalnej, zamiast politycznej, wymowy działań terrorystów.

Administracja publiczna powinna jednocześnie dążyć do zapobiegania przekształceniu mediów we wspomnianą platformę ekspresji poglądów i ideologii ugrupowań terrorystycznych oraz w miarę możliwości dbać o odcięcie terrorystów od mediów. Szczególnie istotne są także kwestie działań mediów w sytuacji trwającego incydentu terrorystycznego. W sytuacji trwającej akcji antyterrorystycznej powinna istnieć możliwość narzucenia mediom zasad współpracy na poziomie incydentu terrorystycznego.

W odniesieniu do dwóch ostatnich obszarów działań administracji publicznej warto zastanowić się nad tym, w jaki sposób może być regulowany obszar współdziałania administracji i mediów w sytuacji konieczności podejmowania działań w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi. We współczesnych państwach napotkać można różne stany organizacyjno-prawne:

- całkowita wolność działań mediów i brak jakichkolwiek uregulowań,
- cenzura: administracyjne ograniczenia mediów w zakresie dostępu do informacji i ich publikowania,
- autocenzura i autoregulacje mediów.

Odnosnie do ostatniego z wymienionych rozwiązań wskazać można różne podejścia odnotowywane w redakcjach prasowych, telewizyjnych czy radiowych:

- brak jakichkolwiek reguł wewnętrznych,
- brak szczegółowych regulacji (przy istnieniu ogólnych zasad postępowania redakcji),

- brak reguł dotyczących terroryzmu (przy istnieniu ogólnych zasad relacjonowania przemocy),
- istnienie reguł dotyczących relacjonowania terroryzmu,
- istnienie ścisłych uregulowań, zasad i kodeksów postępowania.

W kontekście tych rozwiązań (bądź ich braku) administracja publiczna realizuje nie tylko działania długoterminowe w obszarze polityki i strategii medialnej, ale także działania związane z zarządzaniem istniejącym kryzysem terrorystycznym w relacjach z mediami. Zarządzanie kryzysem terrorystycznym w sposób, który zminimalizuje jego długo-, średnio- i krótkoterminowe efekty społeczne, psychologiczne i polityczne, obejmować powinno działania w kilku istotnych obszarach. Wśród nich wskazać należy szczególnie:

- „karmienie bestii” (ang. *feeding the beast*): bieżące informowanie mediów o stanie kryzysu i podejmowanych działaniach (w takim wymiarze, w jakim nie szkodzi to działaniom antyterrorystycznym), aby zapobiec zdobywaniu informacji przez media w sposób, który może uniemożliwić skuteczne wykonywanie procedur antyterrorystycznych, a także zapobiec niekontrolowanemu ujawnianiu informacji, co może zagrozić zdrowiu oraz życiu zakładników i służb reagujących na zagrożenie,
- przeciwdziałanie terrorystycznej propagandzie czynu poprzez propagowanie pozytywnego wizerunku rządu i jego działań (efektywności w przeciwdziałaniu zagrożeniu),
- wykorzystanie mediów do informowania społeczeństwa o pożądanych sposobach zachowania w trakcie danego kryzysu,
- monitorowanie relacji medialnych i dynamiczne reagowanie na niepożądane przekazy (np. dementowanie szkodliwych plotek),
- nawiązywanie współpracy z mediami w celu informowania społeczeństwa lub dezinformacji ugrupowań terrorystycznych,
- ograniczanie dostępu mediów do informacji w sytuacji, w której taki dostęp mógłby utrudnić rozwiązanie kryzysu,
- ograniczanie dostępu mediów do informacji w sytuacji, w której taki dostęp mógłby zagrozić życiu ludzi lub żywotnym interesom państwa (np. informacji związanych z operacją AT),
- zachęcanie mediów do wprowadzania reguł autocenzury i autoregulacji,
- odpowiednie postępowanie z ofiarami kryzysu terrorystycznego i ich rodzinami,
- efektywne użycie Internetu do wszystkich powyższych celów (informowania społeczeństwa, dezinformacji terrorystów, szkolenia itp.).

Nie można zapominać o tym, że zarówno ugrupowania terrorystyczne, jak i administracja publiczna państw prowadzących działania w obszarze przeciwdziałania terroryzmowi próbują opracować mechanizmy pozwalające na wykorzystanie wpływu mediów na współczesne społeczeństwa. Obrazuje to poniższa tabela:

<i>Wykorzystanie mediów</i>	
<i>Administracja rządowa</i>	<i>Ugrupowania terrorystyczne</i>
<i>Propaganda</i>	<i>Propaganda</i>
<i>Komunikacja</i>	<i>Komunikacja</i>
<i>Dezinformacja</i>	<i>Dezinformacja</i>
<i>Szkolenie</i>	<i>Szkolenie</i>
<i>Zdobywanie informacji</i>	<i>Zdobywanie informacji</i>

Warto jednak zwrócić uwagę na dwie kwestie: cele, jakie przyświecają w wymienionych obszarach tym dwóm kategoriom podmiotów, oraz skuteczność ich działań.

Podczas gdy państwa w zakresie propagandy próbują wykorzystywać media do zwiększania społecznego poparcia dla walki z terroryzmem oraz powiększania zrozumienia dla stosowanych metod zapewniania bezpieczeństwa państwa, jego obywateli i interesów, ugrupowania terrorystyczne stosują mechanizmy propagandowe do radykalizacji potencjalnych członków i zwolenników oraz ich rekrutacji.

Komunikacja dla administracji publicznej to przede wszystkim narzędzie wykorzystywane w razie konieczności informowania społeczeństwa o zagrożeniach oraz przekazywania informacji na temat pożądanych sposobów reagowania na zagrożenia. Dla ugrupowań terrorystycznych komunikacja poprzez media to sposób na budowanie nowych zagrożeń, przed którymi chronią się państwa i ich obywatele.

Działania w zakresie dezinformacji przeciwnika, zbierania informacji o przeciwniku i jego działaniach, metodach i zamiarach oraz szkolenie mają zasadniczo taki sam cel w wypadku obu kategorii podmiotów – przy czym warto brać pod uwagę grupy docelowe tych działań – terroryści i rządy kierują je głównie przeciwko sobie nawzajem, a nie przeciwko społeczeństwu, które są polem toczonej przez nich walki.

W kontekście skuteczności powyższych działań warto natomiast pamiętać o słowach wypowiedzianych przez amerykańskiego prezydenta George'a W. Busha: „Walkę z Al-Kaidą o rząd dusz przegrywamy”. Jest to niestety dobre podsumowanie kwestii efektywności przedsięwzięć współczesnych rządów w konfrontacji z ugrupowaniami terrorystycznymi oraz jeszcze lepszy powód, aby badać kwestie takie jak te, które poruszone zostały w tym artykule.

Tekst niniejszy związany jest ze zrealizowaną przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego we współpracy z Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas konferencją, poświęconą polityce medialnej państwa w dobie zagrożeń terrorystycznych. Konferencja ta była jednak istotnym elementem dwóch szerszych procesów. Pierwszym z nich jest rodząca się w Polsce współpraca pomiędzy administracją publiczną oraz światem akademickim w obszarze wypracowywania nowych rozwiązań dla bezpieczeństwa państwa.

Drugi z tych procesów to trwające nadal badania prowadzone w ramach programu „Model systemu wykorzystania mediów w przeciwdziałaniu i walce z terroryzmem w warunkach RP”. Kolejne kroki, które realizowane będą w toku dalszych badań, to między innymi:

- stworzenie propozycji zmian legislacyjnych w powyższym obszarze,
- stworzenie projektów uregulowań formalnych: wytycznych, zaleceń, kodeksów postępowania i okólników, które mogą zostać wykorzystane przed podmioty świata mediów w procesie kształtowania swojej polityki informacyjnej w obszarze relacjonowania terroryzmu,
- opracowanie programu szkolenia w ramach administracji publicznej dla osób wyznaczonych do kontaktów z mediami (warsztaty, studia podyplomowe),
- opracowanie projektu programu edukacji antyterrorystycznej skierowanego do całego społeczeństwa (scenariusz programu telewizyjnego, poradnik, audycja radiowa, strona internetowa).

Cel, który będzie przyświecać wszystkim tym przedsięwzięciom, jest niezmienny: działanie nie tylko na rzecz zwiększenia wiedzy teoretycznej na temat terroryzmu i metod przeciwdziałania mu, ale także opracowanie mechanizmów implementowania wypracowanej wiedzy w życiu codziennym, tak aby mogła ona służyć poprawie wspólnego bezpieczeństwa.